

Jezus.

ook met onze eendracht en dies ook met onze macht gedaan.

De tegenstelling tusschen „intellectueelen" en „volk" dient althans hoe eer hoe beter te verdwijnen.

Men behoeft niet bang te zijn, dat het niet-gestudeerde deel van ons Gereformeerde volk zal willen gaan heerschen in studieaangelegenheden over het gestudeerde deel.

Daarover zit er bij ons volk een veel te diep respect voor de studie ingebrand.

Ieder Gereformeerde acht de studie hoog. Dat heeft de historie bewezen.

Waarom zou het anders zulke ontzaglijke offers hebben gebracht voor het onderwijs en niet het minst voor het Hooger Onderwijs.

De niet-gestudeerden onder de Gereformeerden bewaren eer een te grooten, dan een te kleinen afstand tegenover de gestudeerden.

En al ware dit niet zoo, het zou er toch niets van af doen: wij zijn één en we moeten ons ook één blijven voelen.

Daarbij onderschatte men het oordeel van den eenvoudigen niet. Hij beschikt niet over de routine der reflectie (beziinning), maar in hem werkt toch de intuïtie.

En de man van wetenschap zal het gaarne erkennen, dat hoe hoog hij ook de reflectie aansla en hoe onmisbaar ze is voor wetenschappelijke arbeid, de groote ontdekkingen door intuïtie hem werden geschonken.

De geloofsintuïtie stelt ook het eenvoudige volk in staat om met de geloovige wetenschap mee te leven, al moet het de details over zich laten heengaan.

De beginselen kan het met behulp van die intuïtie, om het woord eens te gebruiken, „aanvoelen".

Die beginselen zijn het, die alle Gereformeerden, geleerd of ongeleerd, verbinden en de meer eenvoudige voelt zoo gaarne den beginselband trekken, omdat hij het zóo heerlijk vindt de eenheid des geloofs altijd opnieuw te ontdekken.

Is dat niet een alleszins te billijken trek?

Wie die zich één weet met anderen, gevoelt het ook niet eens gaarne en wordt er niet gaarne aan herinnerd?

Het versterkt het vertrouwen.

Het vernieuwt de wederzijdsche liefde.

Daarenboven moet gebroken met den waan, alsof ontwikkeling door studie alleen aanspraak zou geven op den naam van cultuurmensch.

Helaas zijn „intellectueelen" nog maar al te zeer dit valsche denkbeeld toegedaan.

Toch getuigt het van schromelijke eenzijdigheid.

Behalve een intellectuele is er nog menige andere cultuur.

Gewoonlijk spreekt men nog van religieuze, ethische, aesthetische (kunstzinnige), technische cultuur.

Wel zijn we het met deze indeeling niet eens, maar in het onderhavige geval doet dit er niet toe.

Iemand, die moreel hoog staat, terwijl zijn intellectuele ontwikkeling daarmee geen gelijken tred hield, is veel werkelijker cultuurmensch dan hij, die intellectueel een groote geest kan worden genoemd, maar op wiens moraal veel valt aan te merken.

Het intellectuele geeft in de cultuur volstrekt den doorslag niet.

Een man uit het „volk" kan het uit cultureel oogpunt zeer wel van menig „intellectueel" winnen.

Daarvan dienen we ons meer bewust te worden. Dan zal de tegenstelling van „intellectueel" en „volk" vanzelf uitslijten.

Maar gelijk ik in het begin reeds opmerkte, dit is niet een speciaal Gereformeerd kwaad.

Het is een kwaad van onzen tijd.

Daarom doet het ons goed, wanneer ook van andere zijde daartegen de stem wordt verhoord.

Zoo deed b.v. de Leidse Hoogleraar Dr G. J. Heering, in zijn dezer dagen uitgegeven brochure „De tijden roepen", die hij aandient als „Een woord tot de religieuze jongeren".

Natuurlijk staan wij in standpunt ver van hem af. Hij behoort tot het Rechts-modernisme.

Daarom hebben we in menig opzicht bedenking tegen zijn geschrift.

Maar dat hij tegen de splitsing in „intellectueelen" en „volk" optreedt, waardeeren wij zeer, al is onze motiveering en uitdruckswijze ook anders.

Hij ziet daarin o.a. de bezwaren, door velen ingebracht, scherp onder de oogen.

Deze bezwaren formuleert hij aldus: „1o. dat „het volk" geen oog heeft voor ware cultuur en niet anders dan vandaliseerend kan optreden, en 2o. dat meerdere gelijkheid nivelleerend werkt en de toppen der beschaving naar omhoog drukt, en juist die toppen vormen de kroon der cultuur".

Op lang niet malsche manier tracht hij die bezwaren te ontzenuwen. „Wat het eerste bezwaar betreft" — zegt hij — „in deze scheiding tusschen „ons" en „het volk" (waarover men denkt en spreekt als over „de anderen") ligt juist een der wortelen van onze wan-cultuur... Onnationaal is deze houding, maar tevens — wat erger is — van zwakke humaniteit getuigende. Zoo stonden vroeger de edelen tegenover de lijfge-

nen en de poorters, zoo staan nog vele blanken tegenover de zwarten: „het volk", het lagere ras, de „mindere man", in alle gevallen: „de anderen". Nog daargelaten de vraag, wanneer eigen familie uit „dat volk" is voortgekomen, die houding is onbewust-immoreel... Hier ligt één der oorzaken van de voosheid onzer beschaving. Niet innerlijk beschaafd noem ik den mensch, die zich niet met den „mindere man" niet op één lijn weet, hem niet naast zich voelt, in hem niet den „naaste" ziet, al belijdt hij het in de kerk. Het volk „onbeschaafd", „gevaarlijk voor de cultuur". Wat uit dit oordeel tevens spreekt, is de overschatting der beteekenis van intellect en artistiekeit voor de ware beschaving, de hooghartige zelf-overschatting van den intellectueel, van het „denkende deel der natie".

Wat deze laatste terminologie aangaat, worden we herinnerd aan de taal van het vroegere liberalisme. Zoo worden de vaderen geëeseld door de zonen met hun eigen woorden!

Intusschen profeteert Dr Heering: „Het zou wel eens kunnen blijken dat het werkelijke fundament der beschaving, het zedelijke, het meest onder de eenvoudigen wordt aangetroffen".

En dan neemt hij intellectueelen en artisten even onderhanden. „De gemeenschapszin is althans nergens zóo zwak als onder de intellectueelen wier leven Havelaar vergelijkt met de huizen van een klein villadorp, alle apart, met een tuintje er omheen. Geen contact met elkaar, en nog minder contact met de volksbuurt. Zij kennen geen religie, zegt hij, want zij hebben geen gemeenschapszin. Wij zouden 't ook om willen keeren: zij hebben geen gemeenschapszin, want zij bezitten geen religie. En wat de artistenwereld betreft: haar gemeedelijkheid, gulheid en onbezorgdheid (in goede dagen) is evenzeer bekend als haar ijdelheid en jalousie. Noch uit de kringen der wetenschap, noch uit die der kunst, verwachten wij een regeneratie der cultuur, tenzij ook in die kringen de religieuze ernst groter worde."

Nog meer zou hier kunnen worden afgeschreven. Maar hooren we hem over het tweede bezwaar.

„Het tweede bezwaar, dat gemeenschapscultuur door haar meerdere gelijkheid nivelleerend werkt, valt onder hetzelfde oordeel. Daar schuilt toch eigenlijk de overtuiging achter, door Schweitzer aldus uitgedrukt: „dat cultuur het bezit van een élite en de massamensch slechts een middel is om het te verwerven". En de tegenwoordige cultuur voedt die overtuiging... Een cultuur, waar het volk buiten wordt gehouden, ja, die ten koste van het volk leeft, is in wezen immoreel en ontvangt haar loon: zij gaat te gronde."

Een der eerste voorwaarden der cultuur acht hij daarom: éénheid met het volk. „Wie aan den komenden cultuur wil meewerken, moet beginnen met zich één te voelen met het volk."

En hij durft het er met zulk een cultuur op te wagen. „En zelfs al zou het gebeuren wat onze tegenstanders voorspellen (maar wat wij niet gelooven kunnen) dat de hoogste toppen der cultuur zullen verdwijnen, dit kunnen toch alleen zijn de toppen van intellectuele eruditie en aesthetische verfijning. Niet de zedelijke toppen. Deze hebben in een cultuur als waarnaar wij verlangen, méér kans hoog en talrijk te worden. Reeds deze weegt ruimschoots op tegen het geleden verlies."

Ook wij zijn er met Prof. Heering niet bang voor, dat, wanneer de eenheid met het volk wordt gezocht en bewaard, de intellectuele en aesthetische cultuur er onder zullen lijden.

Dat zou gewis te betreuren zijn.

Want we mogen ook naar den anderen kant niet eenzijdig worden.

Wetenschap en kunst zijn ons geen onverschillige zaken.

Maar dat zij er de dupe van zullen worden?

Het behoeft niet.

En zal ook niet.

In de citaten uit Prof. Heering's brochure brachten wij enkele cursiveeringen aan.

Zij bewijzen hoeveel gematigder wij ons hebben uitgelaten dan hij.

Dat konden we ook met gerustheid doen.

Omdat we meenen, dat deze ziekte onder ons nog niet in die mate zich uitbreidt, als daarbuiten.

De christelijke religie in haar, naar wij belijden, meest zuiveren vorm, snooert ons nog bijeen.

Maar we mogen het nooit vergeten, dat het Calvinisme het volk, het Gereformeerde volk, als eenheid zag.

Kuyper hield het ons steeds voor: het Calvinisme is van huis uit democratisch, in den gunstigen zin van het woord.

Wij zijn de spreekwoordelijke „kleine luyden".

En al hebben sommigen onzer onder de beschikking Gods vooraanstaande posities in den lande verworven, zij zijn tegenover de massa onzer menschen toch enkelingen.

Al is over het geheel het levenspel onder ons in de laatste halve eeuw gestegen, op de toppen van intellectuele en artistieke cultuur wonen we niet.

Menigmaal werd er geklaagd, dat onder ons in

bepaalde gevallen wetenschappelijke mannen ontbreken.

Met de kunst is het nog erger geschapen.

Reden tot zelfverheffing hebben we niet.

Wij zijn „kleine luyden" gebleven.

Maar ons Gereformeerde volk heeft meer dan een gezonde kern.

Het is over het geheel nog gezond.

Des te strenger hebben we toe te zien, dat het niet ziek worde.

Daarom behoort de gemeenschapszin onder ons te worden aangekweekt.

De eenheid in beginsel doe alle afstandsschepping te niet.

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

De strafheffingen tegen openbare godslastering en vloeken.

II.

Nadat het rapport uitvoerig gesproken heeft over de roeping van de overheid ten opzichte van de wet Gods, gaat het over tot de behandeling van de taak, die op de overheid rust, om de ontheiliging van den naam des Heeren tegen te gaan. Alles wat in het algemeen over de verhouding van overheid en wet des Heeren gezegd is, en in het vorige artikel verkort werd besproken, geldt ook in de speciale betrekking tot het derde gebod. Van een roeping om met de strafwet tot die heiliging van Gods naam te dwingen, behoeft natuurlijk niet gesproken te worden. De overheid treedt hier slechts verbiedend en niet gebiedend op. Ze kan wel het vloeken verbieden, doch het bidden niet gebieden. Echter ook in dat verbieden is de taak der overheid beperkt. Men kan, zoo zijn de letterlijke woorden van het rapport,

Men kan niet zonder meer zeggen, dat de overheid de ontheiliging van Gods Naam met haar straf heeft te treffen; en ook met de nadere beperking „op publiek terrein" is men niet gereed. Wie openlijk leert, dat er geen God is, of dat God anders is dan Hij Zich in Zijn Woord heeft geopenbaard, heeft Gods Naam daardoor ontheiligt; en toch behoort het naar de boven gevonden beginselen niet tot het recht der overheid, dit te verbieden.

Daarom kan men ook niet zeggen, dat Gods-lastering — wanneer men uitgaat van de ruime beteekenis van het woord — als zoodanig door de overheid strafbaar moet worden gesteld. Wanneer b.v. het „ontrekken aan God van wat Hem eigen is", zooals de ontkenning van Zijne wijsheid en rechtvaardigheid enz., de eenvoudige uiting is van ongelooftheorie, ketterij of dwaalleer, dan is dit wel een zware zonde tegen de Goddelijke wet, en zal het voor de Goddelijke vierschaar zijn gerechte straf ontvangen, maar valt het buiten de strafmacht der aardsche overheid.

Hieruit is nu echter niet te concluderen, dat de overheid tegenover de ontheiliging van Gods Naam geenerlei roeping heeft, of alleen eene roeping, die voortvloeit uit haar plicht tot handhaving der openbare orde of tot bescherming van de godsdienstige gevoelens harer onderdanen.

Veeler heeft ze eene roeping tot handhaving der goede zeden, ook ten opzichte van de wijze waarop men zich zal niten aangaande of tegenover God. De vraag, hoever die roeping zich uitstrekt, is hiermede nog niet beantwoord; wij stellen thans slechts het beginsel vast. En zoover ze dan voor die goede zede opkomt, heeft ze dit, naar Christelijk beginsel, allereerst te doen om de eere Gods. Natuurlijk is het ook eisch van goede zeden — gelijk van de wet Gods — dat men onnodige krenking der heilige gevoelens van zijne medeburgers niet zal laten; en ook hiervoor komt de overheid dus op. Maar hoofdzaak is toch, dat de goede zede, weer als afdruk van Gods wet, de ruwe ontheiliging van den Naam Gods niet toelaat.

De roeping der overheid om in dezen op te treden, berust dus in den diepsten grond op wat zij is verschuldigd aan den Naam van Hem, bij wiens gracie zij regeert. In verband hiermede is het dan ook in eerste instantie niet de Heilige Drieëenheid, maar God, zooals Hij Zich in Zijne algemeene openbaring bekend maakt, wiens Naam door de overheid tegen eene dergelijke aanranding moet worden beschermd.

De overheid heeft dus allereerst te vragen, in hoeverre de ontheiliging van Gods Naam is te beschouwen als strijdig met de goede zeden, die in een land als het onze behooren te gelden.

Het spreekt vanzelf, dat ze dan uitkomt bij de ruwere vormen dezer zonde. Men vinde er niets ongerijms in, dat alleen deze door den aardschen rechter zullen worden gestraft, terwijl minder grove, maar misschien voor God nog meer schuldige nitingen door haar niet worden getroffen. Dit is een natuurlijk gevolg van de beperktheid van de macht der wereldlijke overheid. Zelfs in Israëls theocratie was dit het geval. Ook de hier gegeven strafpaling richt zich tegen den meest groven, krassen vorm dezer zonde; maar treft volstrekt niet elke uiting, die aan de Goddelijke majesteit te kort doet.

Hier staat echter tegenover, dat op dit gebied, hoe uiterst beperkt het dan ook moge zijn, de overheid nu haar wet kan stellen in het bewustzijn, zich te bewegen op haar eigen terrein, waar ze haar Goddelijke roeping heeft te vervullen. We wezen vroeger op de noodzakelijkheid eener positieve aanwijzing van dit terrein, opdat de overheid niet gedrongen worde, voor elk beroep ook

op de meest verijsterde consciëntie zonder meer uit den weg te gaan. Wij meenen, dat door het bovenstaande aan dezen eisch is voldaan. Natuurlijk niet, alsof er bij de uitvoering niet nog vragen en onzekerheden zouden overblijven. Maar hier is toch voor de overheid eene plaats aangewezen, waar ze een standpunt kan innemen. Ze moge soms kunnen dubieëren, hoever ze met de handhaving der goede zede moet en kan gaan — indien ze eenmaal voor een bepaald geval eene overtuiging heeft verkregen, waar ze de grens moet stellen, dan heeft ze het recht, de hierop gebaseerde wet ook met kracht te handhaven, desnoods zelfs tegenover het beroep op de consciëntie.

Ook al zou iemand zich door zijn consciëntie gebonden achten om naast te verschijnen, dan zou de overheid het recht hebben om te zeggen: „zoo doet men niet in Nederland“, en dus te eischen, dat hij zich aan haar wetten onderwerpt of anders elders een onderkomen zoekt. En van ieder, die mocht willen beweren, door zijn consciëntie te zijn gebonden om de meest godslasterlijke hoortaal uit te brallen, geldt hetzelfde.

Legt men nu den maatstaf der goede zeden aan, dan valt te zeggen, dat deze worden aangevat door drie bepaalde vormen van Godslastering, die bestaan in een duidelijk uitgesproken smaden of hoonen van God; en — schoon in mindere mate — ook door het vloeken.

Het is duidelijk, dat deze zonden niet uitsluitend zijn te rekenen tot dat geestelijke terrein, dat als zoodanig buiten de rechtsmacht der overheid valt, maar ook en allereerst tot dat gebied der uiterlijke zeden, waar de overheid haar strafmacht moet doen gelden.

Slechts zij hieraan toegevoegd, dat de overheid zich hier heeft te beperken tot het publiek terrein.

Niet van alle misdrijven tegen de zeden geldt deze beperking. Maar ten opzichte van Godslastering en vloeken is ze zeker reeds uit een oogpunt van praktische uitvoerbaarheid noodzakelijk; bovendien hangt dit kwaad zoo nauw samen met iemands overtuiging en levensopvatting, dat de overheid slechts dan sterk kan staan, zoo ze ook allen schijn van ongeoorloofden dwang vermijdt en zich beperkt tot het publieke levensterrein, waarvoor zij in den meest rechtstreekschen zin verantwoordelijk is.

Voorts zij nog herinnerd aan de vroeger gemiddelde waarheid, dat de overheid rekening moet houden met de kwestie van uitvoerbaarheid en praktisch nut harer wetten; iets wat van des te meer beteekenis wordt, naarmate minder vaststaat, dat ingrijpen der overheid rechtstreeks als eisch der Schrift moet worden beschouwd.

Dit belangrijke gedeelte uit het rapport nam ik in zijn geheel op, omdat hierin principieel uiteengezet wordt, dat de hoonende Godslastering en het vloeken, beide zoover zij openlijk geschieden, voor strafbaarstelling door de overheid in aanmerking komen. Het is echter volgens de commissie nog een vraag, of de mogelijkheid ook tot werkelijkheid moet overgaan, en in hoever het noodzakelijk of wenschelijk is beide zonden wettelijk strafbaar te stellen. Wat, (en hiermede komen we tot hoofdstuk zeven, dat handelt over de rijksstrafwet de openlijk gepleegde hoonende Godslastering aangaat, is het rapport van oordeel, dat deze inderdaad door den rijkswetgever strafbaar gesteld behoort te worden.

Als opperste Souverein, hij wiens gratie de aardse overheid regeert, heeft God, ook ten opzichte van de heiliging of ontheiliging van Zijn Naam, tegenover de natie rechten in velerlei zin. Waar echter die rechten niet alle door de overheid kunnen worden gehandhaafd, is ze toch hiertoe verplicht, dat ze dit als eene voor heel het volk geldende zede handhaaft (of anders dit tot goede zede stempelt), dat die Naam niet openlijk gesmaad of gehoond mag worden; en dat ze de overtreding van zulk eene zede dan ook, krachtens de wet en het recht Gods, waarop ze gebaseerd is, met haar strafwet bedreigt.

Deze plicht der overheid schijnt ons toe, een zoo primair karakter te dragen, dat hier zelfs de vraag, in hoever eene dergelijke wet steun in de volksconsciëntie vindt, in sterke mate op den achtergrond treedt.

Overigens doet zich ook van deze zijde geen bezwaar op. Hoever ook de ontlasting van het volksleven moge zijn voorgescreven, toch kan men nog zeggen, dat het opzettelijk hoonen van het Goddelijk Wezen door de algemeene volksconsciëntie wordt veroordeeld met genoegzame kracht om aan een hier tegen gericht overheidswet levensvatbaarheid te schenken.

Wat de uitvoering van deze strafbaarstelling aangaat, moet in het Wetboek van Strafrecht de openlijke Godslastering onder de misdrijven van openlijke Godslastering („Godslastering“) te plaatsen aan het hoofd van Boek II van ons Wetboek van Strafrecht. Om voorts te voorkomen, dat de omschrijving van het misdrijf te groote moeilijkheden oplevert, is het gewenscht de volgende formulering te kiezen: Hij, die door woord, geschrift of afbeelding zich jegens of over God openlijk op hoone of smalende wijze uit, wordt als schuldig aan Godslastering gestraft, en wel met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.

Anders staat het met het openlijke vloeken.

Wel is dit kwaad in ons volksleven een gruwelijke zonde.

Wel komt het vooral onder ons ook ontstellend veel voor, maar de noodzakelijkheid en wenschelijkheid van een overheidsverbod is hier minder

notoir dan bij het eerste. Onder Israël was de zonde, die wij vloeken noemen, niet strafbaar. God heeft dus zelf een graadverschil aangegeven, en wij mogen hem daarin zeker volgen. En in de tweede plaats moet de uitvoerbaarheid en doelmatigheid van zulk een maatregel ten eerste in twijfel worden getrokken. De wet, die het publieke vloeken verbiedt, is onuitvoerbaar, en vindt te weinig steun in de consciëntie.

Op grond hiervan meenen we, dat zoolang de volksconsciëntie in dezen geen zuiverder geluid geeft, dan thans het geval is, de landsverheid den besten weg bewandelt, door in haar strafwet geen vloekverbod op te nemen. Dat wij hiermede niet het pleit voeren voor een volstrekte onthouding der overheid in deze zaak, zal aanstonds blijken. En dat wij ook deze betrekkelijke onthouding niet aanprijzen als het hoogste ideaal, zal uit het voorafgaande duidelijk zijn. Het misbruiken van Gods Naam is een zoo ernstige zonde, dat men niet anders dan met leedwezen kan constateeren, dat het niet mogelijk is, deze zonde door een algemeen overheidsverbod uit het publieke leven te weren. Maar dit neemt niet weg, dat tot benadering van het ideaal allereerst en allereerst vereischt is een veredeling van het zedelijk besef der natie in dit opzicht. Natuurlijk ontkennen wij niet, dat tot die veredeling ook de overheid naar vermogen heeft mede te werken; ze zal dat kunnen doen door de maatregelen, die in het vervolg nog ter sprake komen.

K. D.

Door Plicht tot Recht.

Onze christelijke postmannen zijn over mijn „roomblik“ van voor drie weken niet best te spreken. Ik maakte daarin de opmerking, dat op hun algemeene vergadering stemmen waren gehoord, die den hamer van den voorzitter niet hadden mogen passeeren. Men komt daartegen op, en zegt, dat er niets onchristelijks geschied is. — Nu is het allermint mijn bedoeling om tegenover onze christelijk-georganiseerde postmannen etc. een onvriendelijke houding aan te nemen. Zij weten zelf trouwens wel beter. Voorts zou ik niet gaarne iets tekort doen aan de uitnemende capaciteiten van den voorzitter. Ik wensch hem van harte geluk met zijn jubileum. Maar wanneer ik in vier verschillende bladen o.a. lees, dat op bovengenoemde vergadering is gezegd, dat de heer Colijn zijn christelijk beginsel thuisliet, wanneer hij uit Leersum naar den Haag ging; dat ons ministerie allesbehalve christelijk kan genoemd worden; dat zelfs de heer Kruithof ten ernstigste heeft gewaarschuwd tegen zulk een geest, dan vraag ik: hebben al die verslaggevers gefantaseerd, of... worden al zulke uitingen toelaatbaar geacht? In het eerste geval ben ik de dupe van een ongebreidelde verbeelding; in het tweede geval handhaaf ik alles, wat ik in bedoeld artikel schreef.

K. D.

LITERATUUR EN KUNST.

Schilderingen met de pen.

Tot de onmiskenbare verdiensten van de letterkunde van lateren tijd behoort het, dat zij de beteekenis van de woordkunst heeft betoogd en bewezen. In aansluiting bij de tachtigers-eischen aangaande de techniek der literaire kunst, is de vorm van letterkundige productie steeds meer een zaak van belang geworden, omdat men ook de uiterlijke qualiteiten als voorwaarde voor artisticeit ging zien.

Met name ten aanzien van het proza heeft deze erkenning grooten vooruitgang gebracht. Sinds men, volgende het spoor door Jacob Geel gewezen, het proza niet meer beschouwde als alleen voor „leering en stichting“ geschikt, maar metterdaad ook als een kunstvorm, heeft de beoefening van het proza een hooge vlucht genomen niet alleen, maar heeft het zoozeer aan artisticeit gewonnen, dat men tegenwoordig spreken kan van „proza-gedichten“. En juist in het proza met z'n ongebondenheid en ruimer mogelijkheid van zeggen, is de woordkunst tot bloei gekomen.

Men behoeft slechts in het werk van auteurs als van Deyssel, van Looy, van Keden te bladeren, om daarvan overal de bewijzen te zien. En, al weten we allen, dat de doorwerking van het allesbeheerschende individualisme ook tegen de woordkunst bezwaren heeft doen rijzen, groote bezwaren zelfs, het blijft toch een van de verdiensten der nieuwere letterkunde, dat ze op het beeldend vermogen der taal, op den rijkdom aan kleuren en klanken met allen nadruk heeft gewezen.

Deze woordkunst nu heeft vele van onze auteurs gemaakt tot schilders met de pen. Doordat men zich toelagen ging op een zoo zuiver mogelijke weergave van ontvangen indrukken, is onze proza-literatuur verrijkt met talrijke fragmenten, die zijn als even zoovele schilderijen. Als men de in woorden geschilderde effecten zich realiseert, staat het ganache tafereel duidelijk voor ons geestesoog, zoo goed als de in beeld gebrachte werkelijkheid van een schilderstuk staat voor ons lichamelijk zien.

't Is juist de bijzondere rijkdom aan beeldende kracht, die de nieuwere letterkunde haar bekoring geeft. Ik voeg er dadelijk bij: ook haar gevaar, maar,

waar dan in het uitgebeelde geen gevaar schuilt, haar bekoring. Om maar één voorbeeld te noemen, herinner ik aan de wonder-mooie natuur-teekening in een boekje als „Orpheus in de dessa“, als aan het voornaamste waarde-element daarvan. Zulke schildering in woorden maakt de lectuur van een boek als dit tot een voortdurend genot, zoo dikwijls men het weer leest. Maar dan is voorwaarde, dat men werkelijk leest, d.w.z. dat men niet over de bladzijden heen vliegt om het verloop van 't verhaal te kennen, doch rustig de woorden op zich doet inwerken, zoo, dat het beeld klaar en duidelijk, in al z'n schakeeringen van kleur en tint, voor den geest komt te staan.

Wie zoo leest heeft in z'n boekenkast om zoo te zeggen een museum van schilderkunst, waarin hij vele uren van echt kunstgenot doorbrengen kan.

Het is m'n bedoeling, eens op enkele zoodanige schilderijen van zeer jongen datum te wijzen, door ze te doen zien. Daartoe moet ik een paar prozafragmenten uit hun verband nemen, maar ze spreken daardoor juist te sterker als schilderstukken in woorden.

Ik kies daartoe enkele gedeelten uit een nieuw Vlaamsch boekje van den bekenden Antoon Thiry, „In 't Hofken van Oliveten“, de teekening van winterstemming in een klein, oud stadje:

Het winterde over Brabant.

De malsche frissche sneeuw lag dik en wit over de golving der velden en de zwarte boomtoppen hingen scheef onder zijn blanken druk. Kouwelijk en onnoozel grauwden de gekalkte gevelkens onder het geweldige, eens zoo hoog gegroide dak, waarin, luttel van beteekenis, het zwarte holleken der schouw wat gelen rook liet uitkomen.

Het Begijnhof was als verlaten.

Niemand kwam op straat. De stoepen zag men niet meer en aan de dakgoten glinsterden de glazige ijsbaarden als stokken gerstensuiker in het magere licht van een verschrompeld, oud zonnetje. In de laag-ommuurde tuintjes lagen de mussechen dood van den honger onder de stekelige beziestruiken. De Dijle was toegevroren en de jongens liepen er over en maakten er haantjes.

Men leze dit stukje nu eens langzaam en met aandacht — en het winterafreel staat voor u, al ware het in zichtbare lijnen geleekend. Maar — het is uw ervaring ook bij het zien van schilderstukken in kleuren, eerst ten volle spreekt het beeld, als er levende momenten zijn; die geven karakter, stemming ook aan het geheel.

Men leze slechts verder:

Slechts oven als de bejaard in den Sint-Geertruidoren het uur rammelde, rafelden, zwart als roet, wat kraaien uit de hooge stellingaten, wickten krassend over de witte daken en streken daarna loom en lui elk in zijn donker holleken terug.

's Morgens en 's achternuons alleen, als de klok klepte voor mis of lof, klepperden de groene deurtjes open en toe en de huiverige begintjes trappelden op breede zolen te midden der straat op een rijtje kerkwaarts. De sneeuw kripte onder hun voeten en hun asem wolkte blauwig lijk pijpemoor uit het holleken der toegetrokken kappen.

Anders was er 't allenkanten stilte en vrede.

Die zwarte, krijschende kraaien en de klein-gebogen, donkere gestalten der schuifelende begintjes ze verhoogden de wintersche stemming, door het effect van 't doodsche zwart tegen 't omringende wit. Ze zijn als de contrasteerende kleur in het schilderstuk, de dissonant in de klanken-harmonie, die beiden den indruk versterken. En dat slotzinnetje: „Anders was er 't allenkanten stilte en vrede“ zet het geheel in een kader.

Dit nu is een schildering in woorden, evenzeer levend, even vol van stemming, als een geschilderd doek. Wat daar de kleuren doen, doen hier de woorden. En zooals de kunstenaarsvisie noodig is, om de kleuren op het doek te doen harmonieeren en de lijnen te trekken naar het levende model, zoo is hier het kunstenaars talent noodig om de woorden te kiezen en te schikken naar het stemmingseffect.

Een ander fragment nog ten voorbeeld, nu een interieur: de schildering van het feestmaal op Kerstdag in het gesticht voor blinde vrouwkens.

In 't gesticht was 't feest vandaag.

De moeder was ijverig aan den arbeid, want deze dag moest gevierd worden.

In de groote kamer gloeide warm de hooge, geutijzeren stoof binnen heur ronde kooi van traliewerk.

Aan weerskanten van de lange tafels met de wit en rood geruite annelakens (= tafellakens) zaten in hun blezen zetels de blinde vrouwkens. Ze hadden hun beste, grijs kleed aan, waarover den blauw-wollen borstdoek en hun gezichten waren wit in den blanken krans hunner pijpkens-muts. Ze strekten de hoofden over de dampende kommen met to-

maten handen

Men ziet lijk door weer het stille-beweg

Doo bezige

Nog me wat volgt:

Als uit di raakte spreke

De tusssen gers l

kleed, in lij

Men he werk te z

schreven, stuske w

in elk wo mede het

't Lezen een zien v

van kunst

Nasch andere les

van m'n r

m'n navra land, Adr

enkele ext schijnt een

Toen ik druk gele

ervan. Dat is er geel

De rede Slechts of

geen stof was het

me overij over ik ga

op aandri rubriek te

weken gel den, die

woonplaat chest, sol

Den een de tweede

der Erde met Mahl

steeds ov eigenlijke

overigens, tities, geli

den kunn

De neg ondersche

dat het S plaats kol

het Adag loont) va

Beethoven menten b

te hulp ri om in de

Schiller) verfolken

De vra is menig

grote ge ook, dat

lijk verkle We zijn i

den en o

onze voor de vraag: wel belar

Ge wee heeft gez

componis mentaal-m

schelijke uit te dr

zeer beg zich toe

is van al daarbij d

gaarne on Beethove

had. Eerder sammene

het hem